

PSİKOLOJİK ÇALIŞMALARA DİSİPLİNLERARASI BAKIŞ

Editör:
İsmail ÇELİK

BİDGE Yayınları

Psikolojik Çalışmalara Disiplinlerarası Bakış

Editör: İSMAİL ÇELİK

ISBN: 978-625-8567-33-5

1. Baskı

Sayfa Düzeni: Gözde YÜCEL

Yayınlama Tarihi: 2025-12-25

BİDGE Yayınları

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının ve editörün yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Sertifika No: 71374

Yayın hakları © BİDGE Yayınları

www.bidgeyayinlari.com.tr - bidgeyayinlari@gmail.com

Krc Bilişim Ticaret ve Organizasyon Ltd. Şti.

Güzeltepe Mahallesi Abidin Daver Sokak Sefer Apartmanı No: 7/9 Çankaya /
Ankara

PSİKOLOJİK ÇALIŞMALARA DİSİPLİNLERARASI BAKIŞ

Önsöz

Psikoloji, insan zihnini, duygularını ve davranışlarını anlamaya yönelik bilimsel çabaların merkezinde yer alan; ancak ele aldığı konuların karmaşıklığı nedeniyle tek bir disiplinin sınırları içinde açıklanması güç olan bir alandır. Bireyin psikolojik işleyişi, yalnızca içsel süreçlerin değil, aynı zamanda biyolojik, toplumsal, kültürel, din ve tıp gibi alanların karşılıklı etkileşiminin bir ürünüdür. Bu çok katmanlı yapı, psikolojik olguların daha derinlikli ve bütüncül biçimde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

“Psikolojik Çalışmalara Disiplinlerarası Bakış” başlığı altında bir araya getirilen bu çalışma, psikolojinin farklı bilim alanlarıyla kurduğu etkileşimi kuramsal ve uygulamalı boyutlarıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nörobilimden sosyolojiye, felsefeden eğitime, antropolojiden dine uzanan geniş bir perspektif, insan davranışını anlamada yeni açılımlar sunmaktadır. Disiplinlerarası yaklaşım, yalnızca bilgi alanlarının yan yana getirilmesi değil; aynı zamanda kavramların, yöntemlerin ve bakış açılarının karşılıklı olarak dönüştürülmesi anlamına gelmektedir.

Bu eser kapsamında ele alınan çalışmalar, psikolojik araştırmaların çok boyutlu doğasını vurgularken, farklı disiplinlerin sunduğu yöntemsel ve kavramsal katkıların psikoloji alanına nasıl bir zenginlik kattığını da gözler önüne sermektedir. Böylece insanı anlama çabası, indirgemeci açıklamaların ötesine geçerek, bağlamı ve ilişkiler ağını merkeze alan daha kapsayıcı bir zemine taşınmasına olanak tanımaktadır.

Bu kitabın, psikoloji alanında çalışan akademisyenlere, araştırmacılara ve öğrencilere disiplinlerarası düşünmenin gerekliliğini ve olanaklarını göstermesinin yanı sıra, bilimsel üretimde eleştirel ve bütüncül bir yaklaşım geliştirilmesine katkı sunması hedeflenmektedir. İnsan zihni ve davranışına ilişkin bilgiyi derinleştirme yolunda atılan bu ortak adımın, psikoloji literatürüne anlamlı bir katkı sağlayacağı inancıyla, çalışmanın alana ilgi duyan tüm okurlar için ufuk açıcı bir kaynak olmasını diliyoruz.

Prof. Dr. İsmail ÇELİK

İÇİNDEKİLER

DİNDARLIK VE PROSOSYALLİK ÜZERİNE AMPİRİK BİR ARAŞTIRMA	1
<i>ŞERİFE ERİCEK</i>	

DİNDARLIK VE PROSOSYALLİK ÜZERİNE AMPİRİK BİR ARAŞTIRMA

Şerife ERİCEK MARAŞLIOĞLU ¹

Giriş

Prososyallik, genellikle, kişinin kendisine herhangi bir fayda sağlama beklentisi olmadan başkalarına fayda sağlayacak şekilde gönüllü hareket etme eğilimini ifade eder ve şefkat, empati, paylaşım ve yardım etme gibi birçok şekilde kendini gösterir (Batson, 2010; Batson & Powell, 2003; Eisenberg & Miller, 1987). Sosyal işlevselliğin önemli bir yönü olan bu davranışların doğrudan yardım edilen kişiler için sağladığı faydalar açık olmakla birlikte, mevcut bulgular aynı zamanda hem prososyal eylemlerin yaşam boyunca bireyin kendisi hem de daha geniş toplum üzerinde de olumlu ve yaygın etkiler oluşturduğunu göstermektedir (Caprara vd., 2012). Yapılan çalışmalarda da sıklıkla prososyal davranışlar sergileyen öğrencilerin daha iyi akademik sonuçlar sergilediğini ve sorunlu davranışlara daha az maruz kalacakları gibi sosyal ve okul uyum endeksleri arasında bağlantı bulunmuştur (Bandura vd., 1999; Carlo vd., 2018). Benzer şekilde prososyal davranışlar duygu düzenleme ve sosyal-bilişsel becerileri geliştirmektedir (Eisenberg vd., 2015).

Öz düzenleme teorisi çerçevesinde, prososyallığın temel bileşenlerinden biri olan öz düzenleme becerisinin, ergenlerle yapılan araştırmalarda da desteklendiği görülmektedir. Söz konusu çalışmalar, bir başkasının yaşadığı sıkıntıyı gözlemlemenin, bireyin

¹ Dr, Öğretim Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Orcid: 0009-0004-5406-0700

kendi olumsuz duygusal tepkilerini kontrol etme ve düzenleme kapasitesini zorunlu kıldığını ortaya koymaktadır (Eisenberg vd., 2015). Söz konusu makalede de duygu düzenleme becerilerinin ergenlerin sosyal uyum süreçlerinde belirleyici olduğu ve bu becerilerin özellikle başkalarının duygusal durumlarıyla karşılaşıldığında koruyucu bir işlev üstlendiği vurgulanmaktadır (Criss vd., 2021). Bu nedenle, prososyal davranışları gelişmiş bireylerin duygusal sorunlara daha az eğilimli olabileceği söylenebilir. Giderek artan sayıda literatür prososyal davranışların depresyon gibi olumsuz ruh sağlığı semptomlarını azalttığını göstermektedir (Memmott-Elison vd., 2020; Memmott-Elison & Toseeb, 2023). Başkalarına yönelik fayda sağlayıcı davranışlarda bulunmak, bireyi stresörlerden uzaklaştırarak ya da amaç duygusunu ve öz-yeterlik algısını güçlendirerek ruh hâlinin iyileşmesine katkı sağlayabilir (Brown & Brown, 2015). Çalışanlar üzerinde yapılan diğer bir çalışmada ise prososyal davranışların iş doyumunu artırdığını göstermektedir (Akduru & Semerciöz, 2024). Tüm bu araştırmalar, prososyal davranışın bireyleirn hem eğitim, psikolojik refah hem de iş yaşamlarındaki uyum ve tatmin düzeylerini destekleyen çok boyutlu psikososyal kaynak niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla toplumların devamlılığında ve insanların sağlıklı sosyal ilişkiler sürdürmelerinde prososyal eğilimlerin belirleyicilerini anlamak, hem akademik hem de politik açıdan giderek daha önemli hâle gelmektedir.

Prososyal davranışların kökeni, geçmişten günümüze sosyal psikoloji, gelişim psikolojisi ve ahlaki psikoloji alanlarının temel araştırma konularından biri olmuştur. Bireylerin başkalarına yardım etme, işbirliği kurma ve sosyal sorumluluk üstlenme eğilimlerinin hangi psikolojik süreçlerden beslendiği uzun yıllardır tartışılmaktadır. Bu bağlamda empati, ahlaki muhakeme, sosyal normların içselleştirilmesi, bağlanma stilleri, kişilik özellikleri ve kültürel değerler gibi çok sayıda unsurun prososyalliği şekillendiren

temel belirleyiciler arasında yer aldığı bilinmektedir (Carlo & Randall, 2002). Prososyal davranış; biyolojik eğilimler, sosyokültürel faktörler ve bireysel gelişim süreçlerinin etkileşimiyle ortaya çıkan çok boyutlu bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

İnsanlık tarihi boyunca din, bireyin varoluşunu anlamlandırma çabasının, kültürel kimlik oluşumunun ve toplumsal düzenin en önemli yapıtaşlarından biri olarak kabul edilmiştir (Cela-Conde & Marty, 1998; Glock & Stark, 1965). Bu bağlamda din, insanın İlahi ya da aşkın olan ile kurduğu ilişkinin tüm yönlerine atıfta bulunur (Meissner, 2003, s. 119). Literatürde din; inançlar ve ritüeller sistemi (Hiebert, 1992), hayatın iniş çıkışlarıyla ve varoluşsal sorunlarla başa çıkmanın bir yolu (C. Daniel Batson vd., 2017; Malinowski, 1948), ilahi olanın yüceltilmesi (Yavuz, 1982, s. 87), bir zirve deneyimi (Maslow, 2015), bir sosyal sistem (Durkheim, 2005) ya da bir sanat ifadesi (Beit-Hallahmi, 1991) olarak farklı perspektiflerden ele alınmıştır. Argyle ve Beit-Hallahmi dini “İlahi veya insanüstü bir güce duyulan inançlardan ve ibadetlerden oluşan bir sistem.” Olarak tanımlarken (Argyle & Beit-Hallahmi, 1975, s. 1); Moreira-Almeida, Lotufo ve Koenig dini, “kutsalla veya aşkın olan güçle ilişkileri kolaylaştıran inançlar, ibadetler ve sembollerle organize edilmiş bir sistem” (Moreira-Almeida vd., 2006, s. 243) şeklinde kavramlaştırmıştır. P. Tillich’in yaklaşımında ise “Dini, nihai kaygı, dolayısıyla nihai tatmin arzusu” olarak konumlandırılır (Tillich, 2000, s. 15). Otto’ya göre din, kutsal varlığın tecrübe edildiği yegâne boyutu temsil eder (Otto, 1958, 5). Etimolojik olarak din kavramı Latince religere ve religare köklerinden türemiş olup “kutsala bağlılık, saygı ve ibadetle yöneliş” anlamlarına gelmektedir (Griffiths, 2000; Peker, 2013; Uysal, 1996). Türkçedeki kullanımı itibarıyla ise din; “bir inanç sistemi veya bir inancın kaideler bütünü” ifade eder. İslam düşüncesi bağlamında din; “akıl sahibi bireyleri kendi iradeleriyle iyilik yapmaya sevk eden ilahi ilkeler bütünü” (Yazır, t.y, ss. 92-93)

ve “dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşmalarını sağlayan, peygamberler aracılığıyla Allah’ın gönderdiği ilahi esasların bütünüdür” (Akseki, 1996, s. 53) olarak açıklanmaktadır.

Dini inanç ve pratikler, bireyin yalnızca kutsal tecrübesini değil, toplumsal yaşamın düzenlenmesini de etkileyen bir işlevselliğe sahiptir. Bu doğrultuda din; ahlaki normların belirlenmesinde, sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde ve toplumsal dayanışmanın teşvik edilmesinde önemli bir rol üstlenerek bireysel ve kolektif yaşamın merkezinde yer almaktadır. O halde din, hem bireysel davranış örüntülerini hem de toplumsal etkileşim süreçlerini şekillendiren güçlü bir sosyokültürel mekanizma olarak değerlendirilmekte; prososyal tutum ve davranışların kaynağını anlamada önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun temel nedeni dinlerin yardımseverlik, gönüllülük, empati, paylaşmak gibi prososyal davranışları teşvik etmesidir. Örneğin, Tevrat’ta ihtiyaç sahiplerine yardım etmek Tanrı tarafından emredilen bir ahlaki yükümlülük olarak sunulmakta; yoksulu gözeten, paylaştan ve yardım eden bireylerin ise ilahî bir mükâfatla ödüllendirileceği ifade edilmektedir (Tesniye 15:7–8; Tesniye 15:11).

İslam dini de insanlara yapılan her türlü iyiliği “sadaka” olarak nitelendirmiş (Tirmizî, Birr, 36); bu sayede yardımseverlik ve başkalarını gözetme davranışlarını ibadet ve ahlaki sorumluluk çerçevesine yerleştirmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de, toplumsal ilişkilerin niteliğini güçlendiren cömertlik, yardımlaşma, empati ve özgecilik gibi prososyal davranış örüntüleri sistematik biçimde teşvik edilmektedir . Buna karşılık, bireyler arası etkileşimi zayıflatan bencillik, cimrilik ve benzeri olumsuz kişilik eğilimlerinden kaçınılması gerektiği vurgulanmakta; böylece ahlaki erdemlerin sosyal bütünleşme ve toplumsal dayanışma üzerindeki belirleyici rolü öne çıkarılmaktadır (Bkz. Bakara 2:261–263; Mâide 5:2; İnsan 76:8–9; Teğâbün 64:16; İsrâ 17:29). Literatürde dindarlığın

bireylerin ruh sağılığı üzerinde etkili olduğu; (Vural & Ayten, 2021; Yapıcı, 2017) ayrıca duygu düzenleme süreçleri (Karşlı, 2020) ile sosyal davranışların yönlendirilmesinde (Danışman & Kartopu, 2023) önemli bir rol oynadığına dair güçlü bulgular bulunmaktadır. Nitekim çeşitli çalışmalar, bireylerin dindarlık düzeylerindeki artışın yardımseverlik eğilimlerini (Ayten, 2009a; Karşlı, 2022) ve gönüllülük davranışını (Özcan, 2024) anlamlı biçimde artırdığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda mevcut çalışma, dindarlığın prososyallik üzerindeki etkisi incelemeyi amaçlamakta ve bireylerin dindarlık düzeyleri ile prososyal davranışları arasındaki ilişkinin yönünü tespit etmeyi hedeflemektedir. Araştırma, bu sorunsalı nicel veri analiz tekniklerinden yararlanarak sistematik biçimde test etmektedir.

Yöntem

Örneklem ve Prosedür

Bu araştırma, 2024-2025 Eğitim Öğretim döneminde basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen üniversite öğrencileri üzerinde yürütülmüştür. Çalışmanın yürütülmesi için Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğı Kurulu'ndan onay alınmıştır (sayı: E-9567491, onay no: 2025/5). Katılımcılar, araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirilmiş ve gönüllü olarak onam vermişlerdir. Veriler, çevrimiçi anket yöntemiyle toplanmış olup, katılımcıların öz bildirim ölçeklerini tamamlaması yaklaşık 5–10 dakika sürmüştür. Araştırma örneklemi, 19–29 yaş aralığında, ortalama yaşı 23 olan 725 (534 Kadın, 191 Erkek) öğrenciden oluşmaktadır; bu katılımcıların 420'si kadın, 239'u erkektir. Veri toplama sürecinde, araştırmacılar tarafından hazırlanmış Kişisel Bilgi Formu ile birlikte Dindarlık Ölçeğı ve Prososyallik Ölçeğı kullanılmıştır. Toplanan veriler, araştırmanın nicel amaçlarına uygun olarak analiz edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu. Katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum ve sosyoekonomik durum gibi demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından özel bir form hazırlanmıştır.

Dindarlık Ölçeği: Araştırma grubunun dindarlık düzeylerini ölçmek amacıyla, Uysal (1995) tarafından geliştirilmiş ve Ayten (2009b) tarafından kısaltılan 10 maddelik 5'li Likert tipi Dindarlık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek iki alt boyuttan oluşmaktadır: İbadet-bilgi ve inanç etki. Öçekten alınan yüksek puanlar güçlü dindarlığı, düşük puanlar ise zayıf dindarlık düzeylerini göstermektedir. Bu çalışma ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .747 değerine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Prososyallik Ölçeği: Katılımcıların prososyallik düzeylerini ölçmek amacıyla Caprara ve arkadaşları (Caprara vd., 2005) tarafından geliştirilmiş Bağcı ve Öztürk-Samur (Bağcı & Samur, 2016) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan ölçek dört alt boyuttan ve 16 maddeden oluşmaktadır. Öçekten alınan yüksek puanlar prososyal davranışların yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışma ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ,891 değerine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler SPSS istatistiksel paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. İlk olarak, tanımlayıcı istatistikler belirlendi, çalışma değişkenlerinin iç tutarlılığı hesaplandı ve SPSS ile Pearson korelasyon analizi gerçekleştirildi. Ayrıca araştırmada dindarlık ve prososyallik değişkenleri arasındaki ilişkinin yönünün belirlenmesi amacıyla Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır.

Sonuçlar ve Bulgular

Dindarlık ve Prososyallik Düzeyinde Tanımlayıcı ve Korelasyon Analizi

Çalışma değişkenleri için ortalamalar, standart sapmalar ve karşılıklı korelasyonlar Tablo 1’de sunulmuştur. Sonuçlar, dindarlığın prososyalite ile istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönlü ve orta düzeyli ($p < ,001$, $r = ,356$) ilişki tespit edilmiştir. Bulgular, bireylerin dindarlık düzeyleri arttıkça prososyal davranış eğilimlerinin de belirgin biçimde yükseldiğini göstermektedir.

Tablo 1. Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistiksel Sonuçları

	Prososyalite	Dindarlık	Min	Ma	Ort.	Standar	Skewness	Kurtosis
	k	k		x		t Sapma	s	s
Dindarlık	,356**	0,1	3,4	5,50	4,6	,47	-,211	-,386
			0		0			
Prososyalite	0,1	,356**	3,0	5,00	4,0	,49	,069	-,471
k			0		0			

Tartışma ve Sonuç

Genel olarak bulgular, dinî öğretilerin insan davranışını şekillendirmede önemli bir sosyalizasyon aracı olduğunu göstermektedir. Din, bireylere paylaşma, yardımlaşma, merhamet, adalet ve sorumluluk gibi değerleri yalnızca ahlaki bir erdem olarak değil, aynı zamanda ibadet ve kulluk bilincinin bir parçası olarak sunmaktadır. Bu normatif yapı, dindar bireylerin sosyal çevreye karşı daha duyarlı olmalarını ve toplumsal sorunlara ilişkin daha hassas tutumlar geliştirmelerini kolaylaştırmaktadır. Araştırmanın sonuçları, dindarlık düzeylerinin prososyal eğilimlerle pozitif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki gösterdiğini ortaya koyarak, dini inanç ve pratiklerin toplumsal dayanışma ve işbirliği davranışlarını desteklediğini göstermiştir. Literatürde yer alan geniş ölçekli araştırmalar ve meta-analizler de bu bulgularla örtüşmektedir. Örneğin Saroglou ve arkadaşlarının yürüttüğü meta-analitik çalışma, dindarlığın yardımseverlik, gönüllülük, empati ve sosyal sorumluluk gibi prososyal davranışların güçlü bir yordayıcısı olduğunu göstermektedir (Saroglou vd., 2004). Benzer şekilde Shariff ve arkadaşları tarafından yapılan meta-analitik incelemede de dini

tutum ve davranışların prososyallik üzerinde anlamlı ve güçlü bir etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır (Shariff vd., 2016). Mevcut araştırmada elde edilen bulgular da bu doğrultuda olup, bireylerin dini motivasyonlarının başkalarıyla ilişkilerinde daha yapıcı, destekleyici ve yardım odaklı bir tutum geliştirmelerine katkı sunduğunu ortaya koymaktadır.

Dinin öz kontrol ve öz düzenleme üzerinde güçlendirici etkisi olduğu yönündeki sonuçlar da dikkate değerdir. McCullough ve Willoughby'nin ileri sürdüğü gibi, dinî inanç ve pratikler bireyin öz disiplin geliştirmesine katkı sağlamakta; bu durum hem ruh sağlığı üzerinde koruyucu bir etki yaratmakta hem de sosyal açıdan daha uyumlu ve prososyal davranışların ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır (McCullough & Willoughby, 2009). Bu eğilimin, dinlerin paylaşma, yardımlaşma ve toplumsal sorumluluğu ahlaki ve ibadet merkezli bir yükümlülük olarak vurgulamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Ayrıca güncel psikolojik araştırmalar, yardım etme davranışının bireyin duygu düzenleme stratejilerini geliştirdiğini (Memiz, 2024), ruhsal iyilik hâlini artırdığını (Chee vd., 2025; Chen & Wan, 2025) ve yaşam memnuniyetini olumlu yönde etkilediğini (Ayten & Korkmaz, 2019) göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, prososyallik hem bireysel hem de toplumsal düzeyde çift yönlü fayda üreten bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bu araştırmanın ortaya koyduğu bulgular, dindarlığın yalnızca sosyal çevreye yönelik olumlu etkiler üretmediğini; aynı zamanda bireyin kendi ruhsal bütünlüğü, öz yeterlik algısı ve duygusal işlevselliği üzerinde de geliştirici sonuçlar doğurabildiğini göstermektedir. Dolayısıyla dindarlık, bireyin hem kendisine hem de başkalarına yönelik davranışsal eğilimlerini şekillendiren önemli bir psikolojik ve sosyokültürel değişken olarak konumlanmaktadır.

Bununla birlikte, araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Verilerin öz-bildirim yoluyla

toplanmış olması, sosyal beğenirlik yanlılığına yol açabilir; katılımcıların üniversite öğrencilerinden oluşması ise sonuçların farklı sosyo-demografik gruplara genellenmesini sınırlandırmaktadır. Bu nedenle gelecekte yapılacak çalışmaların farklı yaş gruplarını, kültürel bağlamları ve dini yönelim düzeylerini karşılaştırmalı olarak ele alması önem arz etmektedir. Ayrıca nitel araştırma yöntemleriyle dini deneyimin derinlemesine incelenmesi, dindarlığın prososyal davranışlarla ilişkisini açıklayan içsel motivasyon mekanizmalarını daha görünür hâle getirebilir. Sonuç olarak, bu çalışma dindarlığın prososyal davranışların önemli bir yordayıcısı olduğunu ortaya koymakta ve genç bireylerin sosyal davranışlarını anlamada dindarlığın dikkate alınması gereken temel bir değişken olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular, din psikolojisi literatürüne hem kuramsal hem de ampirik açıdan katkı sunmakta; dinin sosyal dayanışma, toplumsal uyum ve yardımseverlik gibi pozitif sosyal davranışların gelişiminde önemli bir rol oynadığını bir kez daha teyit etmektedir.

Kaynakça/References

- Akduru, H. E., & Semerciöz, S. G. F. (2024). Çalışanlarda Prososyal Motivasyon ile İş ve Yaşam Doyumu Düzeyi İlişkisine Dair Bir Araştırma. *The Journal of Academic Social Science*, 38(38), 375-391. <https://doi.org/10.16992/ASOS.11737>
- Akseki, A. H. (1996). *İslâm*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Argyle, M., & Beit-Hallahmi, B. (1975). *The Social Psychology of Religion*. Routledge and Kegan Paul. <http://www.vlebooks.com/vleweb/product/openreader?id=none&isbn=9781135041489>
- Ayten, A. (2009a). *Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayten, A. (2009b). *Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayten, A., & Korkmaz, S. (2019). The Relationships between Religiosity, Prosociality, Satisfaction with Life and Generalised Anxiety: A Study on Turkish Muslims. *Mental Health Religion & Culture*, 22(10), 980-993. <https://doi.org/10.1080/13674676.2019.1695246>
- Bağcı, B., & Samur, A. (2016). Çocuk ve Yetişkin Prososyallik Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 59-79.
- Bandura, A., Pastorelli, C., Barbaranelli, C., & Caprara, G. V. (1999). Self-Efficacy Pathways to Childhood Depression. *Journal of*

- Personality and Social Psychology*, 76(2), 258-269.
<https://doi.org/10.1037//0022-3514.76.2.258>
- Batson, C. D. (2010). Empathy-induced Altruistic Motivation. *İçinde Prosocial Motives, Emotions and Behavior: The Better Angels of Our Nature* (ss. 15-34). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/12061-001>
- Batson, C. D., & Powell, A. A. (2003). Altruism and Prosocial Behavior. *İçinde Handbook of Psychology* (ss. 463-484). John Wiley & Sons, Ltd.
<https://doi.org/10.1002/0471264385.wei0519>
- Beit-Hallahmi, B. (1991). Religion and Identity: Concepts, Data, Questions. *Social Science Information*, 30(1), 81-95.
<https://doi.org/10.1177/053901891030001004>
- Brown, S. L., & Brown, R. M. (2015). Connecting Prosocial Behavior to Improved Physical Health: Contributions from the Neurobiology of Parenting. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 55, 1-17.
<https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2015.04.004>
- C. Daniel Batson, Schoenrade, P., & Ventis, W. L. (2017). *Din ve Birey Sosyal Bir Yaklaşım* (A. Kuşat & A. Taştan, Çev.). Kilik Yayınları.
- Caprara, G. V., Alessandri, G., & Eisenberg, N. (2012). Prosociality: The Contribution of Traits, Values and Self-Efficacy Beliefs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(6), 1289-1303. <https://doi.org/10.1037/a0025626>
- Caprara, G. V., Steca, P., Zelli, A., & Capanna, C. (2005). A New Scale for Measuring Adults' Prosocialness. *European Journal of Psychological Assessment*, 21(2), 77-89.
<https://doi.org/10.1027/1015-5759.21.2.77>

- Carlo, G., & Randall, B. A. (2002). The Development of a Measure of Prosocial Behaviors for Late Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(1), 31-44. <https://doi.org/10.1023/A:1014033032440>
- Carlo, G., White, R. M. B., Streit, C., Knight, G. P., & Zeiders, K. H. (2018). Longitudinal Relations Among Parenting Styles, Prosocial Behaviors, and Academic Outcomes in U.S. Mexican Adolescents. *Child Development*, 89(2), 577-592. <https://doi.org/10.1111/cdev.12761>
- Cela-Conde, C., & Marty, G. (1998). Evolutionary and molecular biology: Scientific perspectives on Divine action. İçinde R. Russell, W. R. Stoeger, & F. Ayala (Ed.), *Beyond biological evolution: Mind, morals, and culture*. Vatican Observatory.
- Chee, P. X., Shimshock, C. J., & Le, B. M. (2025). Prosociality as a Means to Buffer Loneliness and Strengthen Well-Being. *Journal of Social and Personal Relationships*, 42(9), 2619-2640. <https://doi.org/10.1177/02654075251344817>
- Chen, S., & Wan, Z. (2025). The Influence of Depression, Anxiety, and Stress on Ageism Among Undergraduates: Mediating Roles of Life Satisfaction, Gratitude, and Prosociality. *Psychology Research and Behavior Management*, 18, 119-137. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S497371>
- Criss, M. M., Cui, L., Wood, E. E., & Morris, A. S. (2021). Associations between Emotion Regulation and Adolescent Adjustment Difficulties: Moderating Effects of Parents and Peers. *Journal of Child and Family Studies*, 30(8), 1979-1989. <https://doi.org/10.1007/s10826-021-01972-w>
- Danışman, A. N., & Kartopu, S. (2023). Sosyal Davranış Özelliklerinin Dindarlık Eğilimiyle İlişkisi. *Gümüşhane*

Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12(24), 642-690.
<https://doi.org/10.53683/gifad.1273827>

Durkheim, E. (2005). *Dini Hayatin İlk Biçimleri* (F. Aydın, Çev.). Ataç Yayınları.

Eisenberg, N., Eggum, N. D., & Spinrad, T. L. (2015). The Development of Prosocial Behavior. İçinde D. A. Schroeder & W. G. Graziano (Ed.), *The Oxford Handbook of Prosocial Behavior* (ss. 114-136). Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195399813.013.008>

Eisenberg, N., & Miller, P. A. (1987). The Relation of Empathy to Prosocial and Related Behaviors. *Psychological Bulletin*, 101(1), 91-119. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.101.1.91>

Glock, C. Y., & Stark, R. (1965). *Religion and Society in Tension*. Rand McNally.

Griffiths, P. J. (2000). *The Very Idea of Religion*. First Things.
<https://www.firstthings.com/article/2000/05/the-very-idea-of-religion>

Karlı, N. (2020). Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi. *Trabzon İlahiyat Dergisi*, 7(1), 305-338.
<https://doi.org/10.33718/tid.677889>

Karlı, N. (2022). Genç ve Yetişkinlerde Yardımseverlik ve Dindarlık. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 60-84.
<https://doi.org/10.32950/rteuifd.1063989>

Malinowski, B. (1948). *Magic, Science and Religion and Other Essays* (R. Redfield, Ed.). Doubleday.

Maslow, A. H. (2015). *A Theory of Human Motivation*. BN publishing.

- McCullough, M. E., & Willoughby, B. L. B. (2009). Religion, Self-Regulation, and Self-Control: Associations, Explanations and Implications. *Psychological Bulletin*, 135(1), 69-93. <https://doi.org/10.1037/a0014213>
- Meissner, W. W. (2003). Mysticism: A Variety of Psychological Perspectives. İçinde J. Belzen & A. Geels (Ed.), *Aspects of the mystical life of Ignatius of Loyola*. Rodopi.
- Memiz, G. (2024). *Beden Eđitimi Öğretmenlerinin Prososyal Davranışları ile Duygu Düzenleme Stratejileri Arasındaki İlişki* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]. <https://hdl.handle.net/11363/10166>
- Memmott-Elison, M. K., Holmgren, H. G., Padilla-Walker, L. M., & Hawkins, A. J. (2020). Associations between Prosocial Behavior, Externalizing Behaviors and Internalizing Symptoms during Adolescence: A Meta-Analysis. *Journal of Adolescence*, 80, 98-114. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2020.01.012>
- Memmott-Elison, M. K., & Toseeb, U. (2023). Prosocial Behavior and Psychopathology: An 11-Year Longitudinal Study of Inter- and Intraindividual Reciprocal Relations across Childhood and Adolescence. *Development and Psychopathology*, 35(4), 1982-1996. <https://doi.org/10.1017/S0954579422000657>
- Moreira-Almeida, A., Lotufo Neto, F., & Koenig, H. G. (2006). Religiousness and Mental Health: A Review. *Revista Brasileira de Psiquiatria*, 28(3). <https://doi.org/10.1590/S1516-44462006000300018>
- Özcan, Z. (2024). Gönüllölük Davranışının Dinî Motivasyonlarına Panoramik Bakış. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Faköltesi*

- Peker, H. (2013). *Din Psikolojisi* (9. baskı). Çamlıca Yayınları.
- Saroglou, V., Delpierre, V., & Dernelle, R. (2004). Values and Religiosity: A Meta-Analysis of Studies Using Schwartz's Model. *Personality and Individual Differences*, 37(4), 721-734. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2003.10.005>
- Shariff, A. F., Willard, A. K., Andersen, T., & Norenzayan, A. (2016). Religious Priming: A Meta-Analysis With a Focus on Prosociality. *Personality and Social Psychology Review: An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc.*, 20(1), 27-48. <https://doi.org/10.1177/1088868314568811>
- Tillich, P. (2000). *İmanın Dinamikleri* (F. Terkan & Özer, Çev.). Ankara Okulu Yayınları.
- Uysal, V. (1995). İslami Dindarlık Ölçeği Üzerine Pilot Çalışma. *İslami Araştırmalar*, 8(4), 263-271.
- Uysal, V. (1996). *Din Psikolojisi Açısından Dinî Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı.
- Vural, M. E., & Ayten, A. (2021). Dindarlık ve Depresyon İlişkisinde Anlamsızlığın Aracı Rolü. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 55, 379-395. <https://doi.org/10.29288/ilted.890131>
- Yapıcı, A. (2017). Ruh Sağlığı ve din. İçinde *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine*. Karahan Yayınları.
- Yavuz, K. (1982). Din Psikolojisinin Araştırma Alanları. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, 5, Article 5.
- Yazır, M. H. (t.y). *Hak Dini Kur'an Dili* (C. 1). Zehraveyn.

